

UDK 81'1:28-455

Izvorni znanstveni članak

Prihvaćen za tisak 15.11. 2019.

<https://doi.org/10.29162/jez.2019.21>**Ivana Trtanj**Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti,
Osijek

Organizacija pripovjednoga diskursa: anafora i kohezija u dječjem pripovijedanju*

U ovom se radu opisuje razvoj dječje pripovjedne sposobnosti i to kroz analizu uporabe anafore u funkciji stvaranja kohezivnoga diskursa. Istraživačka su pitanja usredotočena na to jesu li zamjenice i elipse koje rabe četverogodišnjaci i desetogodišnjaci u koreferentnom odnosu s antecedentom na koji se odnose, kada se javljaju koreferentni odnosi unutar rečenice te koja je vrsta koreferentne veze najčešća. Rezultati našega istraživanja potvrdili su pretpostavke da djeca prije šeste godine ne koreferiraju zamjenice i elipse s antecedentom na kojega se odnose te da se koreferentne veze unutar rečenice povećavaju s porastom kronološke dobi. Također, istraživanje je potvrdilo da je najčešća vrsta koreferentnih veza subjekt – subjekt.

Gljučne riječi: dječja pripovjedna sposobnost; pripovjedni diskurs; predškolska i školska dob; anafora; kohezija.

1. Uvod

Da bi razvila svoje komunikacijske sposobnosti, djeca trebaju usvojiti neka pragmatička načela (npr. načelo suradnje i konverzacijsku razmjenu) koja se tiču organizacije obavijesti u iskazu i stvaranju kohezivnoga diskursa (Hickmann 1995). Nadalje, djeca trebaju naučiti izraziti semantičke i sintaktičke veze u gramatički točno oblikovanim rečenicama u kojima se osvrću na likove, izriču mišljenja ili događaje o njima, smještaju ih u vrijeme ili prostor. Jedna od najvažnijih sposobnosti koju dijete treba svladati u izgradnji vlastitoga pripovjednoga diskursa jest referiranje na likove, i to na jedan jasan i nedvoznačan način kako bi njegov sugo-

* Ovaj rad sufinancirala je Hrvatska zaklada za znanost projektom *Višerazinski pristup govornom diskursu u jezičnom razvoju* (UIP-2017-05-6603).

vornik mogao pratiti o kome je riječ. Za slušatelja to znači da govornik te likove treba na pravilan način *uvesti* (engl. *introduce*) u priču kao nove sudionike priče i referirati se na njih nakon što su već spomenuti, *zadržati referenciju* (engl. *maintain reference*) tijekom cijele priče. Uvođenje likova važan je aspekt svih vrsta povezanoga diskursa – od svakodnevne komunikacije do planiranih oblika poput priča i stručnih tekstova. Iako se pretpostavlja da je dječje oslanjanje na različite jezične strukture kada obilježuju likove povezano i s formalnim i funkcionalnim svojstvima jezika, za ovaj rad važnija su funkcionalna pragmatička načela. Dobiveni rezultati idu u prilog istraživanjima koja određuju pripovijedanje kao složenu sposobnost koja se razvija postupno tijekom predškolskoga i školskoga razdoblja (Wigglesworth 1990; 1997; Hickmann 2003).

1.1. Dječja sposobnost označavanja likova u diskursu

Jezična se organizacija obavijesti u diskursu, tj. priči sve više promatra na temelju toga kako govornik uspostavlja i održava referenciju na likove te kako postavlja koordinate vremena i mjesta priče. Pripovijedanje se organizira oko glavnih i sporednih likova i događaja koji su smješteni u određenim prostornim i vremenskim obrascima (Kuvač 2004). Za komunikaciju je važno da likovi u priči budu imenovani kako bi ih slušatelj mogao prepoznati tijekom cijele priče, a za jezične je elemente važno da budu postavljeni tako da omogućuju anaforičke veze (Wigglesworth 1990). Prijašnja su istraživanja o dječjoj vještini razvoja kohezivnoga pripovjednoga diskursa, točnije o dječjoj uporabi referentnih izraza, donijela različite rezultate o tome s koliko godina djeca usvajaju referencijski sustav odraslih govornika. Neki od autora smatraju da djeca tu vještinu stječu prilično rano s oko dvije-tri godine (MacWhinney i Bates 1978; Bamberg 1987), dok drugi smatraju da se taj razvoj događa kasnije (Karmiloff-Smith 1979; 1983; 1985; Hickmann 1980; 1987; 1991; 1995; Bennet-Kastor 1983; Bavin 1987; Wigglesworth 1990; Kail i Hickmann 1992). Neslaganje je najistaknutije oko tvrdnje da mlađa djeca upotrebljavaju referentne izraze deiktično, ali i oko mišljenja da djeca prije sedme godine nisu sposobna organizirati rečenice u kohezivnu pripovjednu cjelinu uspostavljanjem anaforičkih odnosa u diskursu.

Karmiloff-Smith (1979; 1983; 1985) potvrdila je u svojim istraživanjima da se sposobnost organizacije pripovjednoga diskursa uporabom održavanja referencije na likove razvija prilično kasno. Stoga je razvila *razvojni model u tri faze* (engl. *three-phase developmental model*) kojim objašnjava kojim se diskursnim strategijama služe djeca pričajući priče prema poticaju. Prva faza uočena je u pripovijedanju djece u dobi između četiri i pet godina. Tu fazu označuje leksik bogat zamjeni-

cama koje su rabljene deiktički, ispravna sintaksa, ali i nedostatak sveukupne pripovjedne organizacije. U drugoj fazi djeca u dobi između šest i osam godina navode tzv. tematski subjekt (glavni lik priče), kako bi izgradili diskurs i slijedili pripovjedni sadržaj. Djeca često ne spominju ostale likove ni događaje u kojima se oni pojavljuju. Bez obzira na diskursnu funkciju za te je likove rezerviran položaj subjekta u rečenici i pronominalizacija. Karmiloff-Smith to naziva ograničavanje tematskoga subjekta (1985: 71). To znači da djeca zamjenicama označuju glavne likove stavljajući ih na početno mjesto u rečenici i organiziraju preostali diskurs oko toga. U trećoj, posljednjoj razvojnoj fazi (nakon devete godine) dječja uporaba zamjenica i drugih referentnih izraza mnogo je fleksibilnija te njihove priče postaju detaljnije.

Strategiju tematskoga subjekta i njegovo ograničavanje u svojim su istraživanjima ispitali Bamberg (1986) i Wigglesworth (1991). Bamberg (1986) je ispitao način na koji djeca postavljaju, zamjenjuju i održavaju referenciju s ciljem razvoja kohezivnoga diskursa. Autor je svojim istraživanjem potvrdio pretpostavku Karmiloff-Smithove da djeca ograničavaju tematski subjekt, ali se u dječje govornika njemačkoga jezika to ograničenje pojavljuje prije četvrte godine. Wigglesworth (1991) je ispitala uporabu strategije tematskoga subjekta u pričama te je tim istraživanjem također potvrdila tezu Karmiloff-Smithove, ali s manjim odstupanjima koje upućuju na to da strategiju tematskoga subjekta djeca rabe i prije šeste godine. Wigglesworth je u svom kasnijem radu (1997) opisala razvojne faze u ovladavanju strategijama kojima djeca uspostavljaju anaforičke odnose. Početna je faza nominalna strategija koja podrazumijeva uporabu imenica i imenskih riječi za ponovno uvođenje likova nakon što su već uvedeni u priču i za održavanje referencije na likove. Njome se najčešće služe šestogodišnjaci, iako oni povremeno upotrebljavaju i tematsku strategiju. Ta se strategija pojavljuje između šeste i osme godine, a karakterizira ju uporaba zamjenica i elipsi i za ponovno uvođenje likova i za održavanje referencije na njih. Anaforička je strategija vrhunac dostignuća u referiranju na likove. Njome se služe odrasli govornici i djeca od desete godine upotrebljavajući imenske riječi za ponovno uvođenje likove kao i za održavanje referencije na likove. Karmiloff-Smith (1979) pojmom je *samoispravljanja* (engl. *self-repairs*) poduprla ograničavanje tematskoga subjekta te smatra kako takve pogreške pružaju jezični dokaz jačanja kognitivnih sposobnosti za organizaciju raspona diskursa. Autrica tvrdi da se šestogodišnjaci ispravljaju kako bi zadržali tematski subjekt. Wigglesworth (1990) ističe da su se u istraživanju koje je ona provela, djeca ispravljala samo kada su zadržavala tematski subjekt u početnom položaju u rečenici, što prema njoj nikako ne podupire pretpostavku da su djeca sa šest godina usredotočena na stvaranje jasne i nedvosmislene referencije na likove koje spominju u svom

diskursu. Uporabu referentnih izraza za održavanje referencije na likove u elicitiranom pripovijedanju u djece govornika francuskoga jezika (šestogodišnjaci, devetogodišnjaci i jedanaestogodišnjaci) ispitale su Hickmann i sur. (1995). Autorice su zaključile da lokalna koreferencija ima snažan utjecaj na izbor zamjenica (koreferencija) nasuprot imenskim riječima (nekoreferencija) u svim dobnim skupinama. U kontrastivnom istraživanju Hickmann (2003) je uspoređujući četiri jezika: francuski, njemački, kineski i engleski među ostalim opisala održavanje referencije na likove. Zaključci toga istraživanja jesu da je spominjanje likova nakon njihova uvođenja češće koreferentno nego nekoreferentno u svim jezicima osim u njemačkom jeziku gdje se uočava porast koreferentnih oblika od predškolske dobi do desete godine i odrasle dobi. Važno je istaknuti da snažan utjecaj na raspon koreferencije u održavanju referencije ima u svim jezicima status likova jer su češće koreferentno označeni glavni likovi u priči. Vezano uz to, Hickmann i sur. (1995) ističu da su dodatni čimbenici i u drugim istraživanjima (Hickmann 1980; Bennet-Kastor 1983; Bamberg 1987; Kail i Hickmann 1992) potvrđeni kao vrlo važni u izboru referentnih izraza, primjerice referentni sadržaj (npr. živo/neživo, ljudsko) ili tematski status glavnih protagonista. Tako su rabeći isti predložak za elicitaciju priče Bamberg (1987) i Kail i Hickman (1992) pokazali da poseban status najvažnijega lika u priči utječe na dječju uporabu jezičnih oblika. Kada označuju tog referenta, u odnosu na druge prisutne u priči, djeca rabe više određenih imenskih skupina za uvođenje u priču, ali više zamjenica za održavanje referencije.

1.2. Označavanje likova u hrvatskom jeziku

Prikladna uporaba izraza za referiranje u diskursu pridonosi referencijalnoj koheziji. Kad se priča pripovijeda, referentni izrazi moraju se upotrijebiti za prvo spominjanje likova na takav način da slušatelj shvati kako su oni *novi* u priči. Nakon što govornik uvede lik u priču, na njega se može pozvati ponovno različitim jezičnim znakovima: imenicom, zamjenicama ili elipsama. O anaforičnosti govorimo ako rečenica nekom svojom sastavnicom upućuje na prethodnu rečenicu ili prethodni dio teksta (Silić i Pranjković 2005). U označavanju likova važni su anaforički odnosi, promatrani u ovom radu, koji uključuju uporabu zamjenica i elipsi i to nakon što su likovi na pravilan način uvedeni u priču. Givón (1983) navodi model udaljenosti (engl. *distance model*) koji objašnjava povezanost između anafore i referencijalne udaljenosti u diskursu (npr. koliki je broj rečenica između dane anafore i njezina antecedenta). Načelo ikoničnosti potvrđuje taj model: što je udaljenost veća, teže je slušatelju odrediti referenta, stoga se tada zahtijevaju eksplicitnije forme poput potpune imenske skupine. Ako je udaljenost manja, lakše je slušatelju identifi-

cirati referenta i stoga je tada dovoljna manje eksplicitna forma poput leksičke zamjenice ili elipse (engl. *zero anaphor*) (*Lovro je ušao i =0 uzeo Jakovu loptu. = On je uzeo loptu*).

Hickmann (2003: 59) je prikazala kontinuum lokalnoga jezičnog označavanja likova u priči koji je jednak za tri indoeuropska jezika: engleski, francuski i njemački. Kako se taj kontinuum može primijeniti i na hrvatski jezik, njegov smo shematski prikaz iz Hickmann (2003: 59) preveli na hrvatski jezik i dopunili hrvatskim primjerima.¹

IMENSKA SKUPINA			ZAMJENICE			
NEODREĐENO	<	ODREĐENO	<	EKSPPLICITNO	<	NULTO
novo		dano		dano		dano
a dog		the dog		it		0
un chien		le chien		il		0
ein Hund		der Hund		er		0
*jedan pas		pas		on		0

S obzirom na to da ne pretpostavlja zajedničko znanje pripovjedača i slušatelja, neodređeni član služi za uvođenje novoga u priču, dok određeni član i zamjenica pretpostavljaju zajedničko znanje, ali razlikuju se u obavijesnosti označavanja entiteta. Potpuno znanje o nekom referentu pretpostavlja nulti element i njega nije potrebno semantički označavati u sintaktičkim strukturama (npr. *On je ušao i 0 uzeo svoj šešir.*).

Hrvatski jezik, za razliku od njemačkoga, engleskoga i francuskoga jezika, nema članove kao odvojenu gramatičku kategoriju. Međutim, hrvatski, kao i ostali slavenski jezici imaju neodređene determinatore kao funkcionalnu kategoriju. Prema Belaju i Matovcu (2015) u nekim kontekstima neodređeni determinator može funkcionirati kao neodređeni član *jedan/neki*. Autori te determinatore nazivaju neodređenim determinatorima (upotrijebljenim) u funkciji člana (engl. *article-like use of indefinite determiners*). Neodređenost se i prema nekim drugim autorima u kroatističkoj literaturi najčešće izražava determinatorima *neki* i *jedan* (Silić 1992–93; Šarić 2002; Silić-Pranjkić 2005: 135).

Osim navedenoga, Pranjkić (2000) objašnjava da se često i gramatički obveznija opreka neodređenosti i određenosti izražava na aktualnosintaktičkom planu, i to redom riječi i rečeničnim naglaskom. U neutralnom SPO poretku, tvrdi Silić

¹ Hrvatski je primjer napisan ukošenim slovima.

(1984), početni položaj u rečenici otvara mjesto danoj obavijesti dok je poslijeglavolski položaj rezerviran za nove obavijesti.

Za temu ovoga rada posebno je zanimljiva uloga zamjenica i elipsi u izgradnji kohezije teksta. Naime, kohezija počiva na gramatičkim ovisnostima, a ostvaruje se leksičkim i semantičkim sredstvima, tzv. kohezivnim sredstvima: elipsama, zamjenicama, komparacijama i supstitucijama, glagolskim vremenima, leksičkim vezama, ponavljanjima rečeničnih struktura, rečeničnim veznicima, odnosno konektorima itd. (Badurina 2008). Za konstituiranje teksta značenje je zamjenica neupitno, a upravo anaforičku funkciju Glovacki-Bernardi (2004: 59) ističe kao najvažniju kada je riječ o zamjenicama. Zamjenice su same po sebi anaforične jer upućuju na nešto što je prethodilo u tekstu. Uz njih, elipse su također učinkovito kohezivno sredstvo. One imaju funkciju anafore jer se iz teksta ispušta ono što je iz prije rečenoga u tekstu već poznato.

Hickmann (1995) je dokazala da zamjenice i elipse mogu funkcionirati različito u diskursu da bi označile veze unutar rečenica i izvan njih, ali i imati funkciju organizacije diskursa. Hickmann (2003) navodi istraživanje Renire Huxley iz 1970. godine, koja je donijela zaključke o preuranjenoj anaforičkoj uporabi zamjenica, uključujući i rečenične anafore, koje prema njoj rabe djeca od treće godine referirajući se na osobe koje su neposredno spomenula u diskursu. Huxley je navela primjere takve uporabe u kojoj je jasno da zamjenice, koje označuju referente koji dijele zajedničko znanje s nekim nelingvističkim kontekstom, i njihovi antecedenti najčešće uključuju vlastita imena ili druge zamjenice, što također upućuje na dijeljeno znanje govornika i sugovornika (primjer: *On isto može ići u kamion, ali ne i Peter Rabbit zato što je on zločest, on je ušao ravno u vrt gospodina McGregora*).

U ovom radu prikazan je način na koji djeca organiziraju održavanje referencije na likove u pripovjednom diskursu. Posebna je pozornost posvećena utjecaju koreferentnih veza među referentnim izrazima unutar rečenice i među rečenicama. Imenska je skupina koreferentna ako označava isti entitet kao i druga imenska skupina u rečenici koja slijedi. Na primjeru (1a) ilustrirano je održavanje referencije koje se javlja u koreferentnom (pronominalni oblik) i nekoreferentnom kontekstu (nominalni oblik).² Bitna imenska skupina označena je masnim slovima, a kontekst koji prethodi nalazi se u zagradi: zamjenica *on* u koreferentnom je odnosu s imen-

² Svi primjeri u radu prikupljeni su za potrebe izrade disertacije Trtanj (2015) te čine dio Hrvatskog pripovjednog korpusa koji će po dovršetku izrade biti uvršten u svjetsku bazu podataka dječjega jezika CHILDES (www.childes.psy.cmu.edu).

skom skupinom *jedan pas* iz prethodne rečenice, a pokazna zamjenica *to* s imenicom *žabu* iz prethodne rečenice.

- (1a) P. H. (6 godina): *jedan pas je gledao žabu kak(o) je u boci. i on (KO³) je mislio da je to (KO) neka ptica.*

U primjeru (1b) imenica *žaba* nije koreferentna ni s jednom imenskom skupinom u prethodnoj rečenici.

- (1b) A. K. (10) *Dječak i pas su zaspali. Žaba (NK) je pobjegla.*

Budući da se koreferentno sljedeće spominjanje pojavljuje u nekoliko vrsta koreferentnih konteksta, u radu će se pozornost posvetiti i određivanju gramatičke uloge koju ima koreferentna imenska skupina.

2. Cilj istraživanja

Cilj istraživanja provedenog u ovome radu bio je odgovoriti na sljedeća pitanja:

- (a) Upotrebljavaju li djeca starije dobne skupine (osmogodišnjaci i desetogodišnjaci) više koreferentnih veza od djece mlađe dobne skupine (četverogodišnjaci i šestogodišnjaci)?
- (b) Jesu li zamjenice i elipse koje upotrebljavaju četverogodišnjaci i desetogodišnjaci u koreferentnom odnosu s antecedentom na kojeg se odnose?
- (c) Koja je najistaknutija vrsta koreferentnih veza u svim dobnim skupinama?

S obzirom na probleme koji se nameću u istraživanju, postavljene su tri hipoteze:

- H1: Koreferentni odnosi unutar rečenice povećavaju se porastom kronološke dobi djeteta.
- H2: Djeca prije šeste godine upotrebljavaju zamjenice i elipse koje nemaju jasnoга antecedenta.
- H3: Najistaknutija vrsta koreferentnih veza jest subjekt – subjekt.

³ Kratice KO i NK odnose se na koreferentni kontekst (KO) i nekoreferentni kontekst (NK).

3. Metodologija

3.1. *Ispitanici*

U ispitivanju je sudjelovalo 60 djece predškolske, i 60 djece školske dobi. Od ukupnoga broja njih 92 pohađaju jedan osječki vrtić i dvije osnovne škole. Ostali ispitanici (28 predškolske djece) pohađaju zagrebački vrtić. Sva su djeca u dobi od četiri do deset godina. Dobne skupine čine četverogodišnjaci, šestogodišnjaci, osmogodišnjaci i desetogodišnjaci. Takve su skupine odabrane s obzirom na postavljenju tezu Karmiloff-Smithove da djeca prije šeste godine nisu sposobna organizirati rečenice u kohezivnu pripovjednu cjelinu i strukturirati priču uvođenjem likova i održavanjem anaforičkih veza s njima te da djeca usvajaju sposobnost proizvodnje zamjenica s jasnim referentom između devete i jedanaeste godine (Karmiloff-Smith 1985).

Ispitivanje je obuhvatilo jednak broj ispitanika iz svake dobne skupine (30) i podjednak broj dječaka i djevojčica iako spolne razlike nisu posebno analizirane. Sva su djeca jednojezična, ali potječu iz obitelji u kojima se govori različitim idiomima hrvatskoga jezika. Budući da dijalektalna odstupanja ne utječu na sadržaj priče, nisu zahtijevala dodatnu pozornost u radu. Istraživanje je provedeno u skladu s Etičkim kodeksom istraživanja s djecom (2003), podatci o djeci koja su sudjelovala u istraživanju anonimni su te je za svako dijete dobiven pristanak roditelja.

3.2. *Istraživački materijal i način ispitivanja*

Dječja sposobnost pripovijedanja ispitana je uporabom slikovnice *Frog, where are you?*⁴ (Mayer 1969) u kojoj su određeni okvir, likovi i događaj. Slikovnica sadrži 24 crno-bijele slike bez teksta i čini klasični materijal za ispitivanje pripovjedne sposobnosti. Priroda priče u kojoj dva lika, dječak i pas, traže treći, žabu, osigurava vrijedan tekst za analizu dječje vještine praćenja jezičnih referenata jer osim triju navedenih likova uključuje i sporedne: pčelu, krticu, jelena, sovu. Hickmann (1995) ističe da tri glavna lika imaju različit status. Tako je primjerice dječak središnji lik priče (tzv. tematski subjekt), dok se žaba pojavljuje samo na početku i na kraju priče bez obzira na to što je njezino pojavljivanje povezano s glavnim ciljem (njezinim pronalaskom nakon što je nestala). Ta je slikovnica izabrana jer u njoj postoji glavni tematski subjekt (lik dječaka), a to je, sukladno brojnim ranije spomenutim istraživanjima (među najistaknutijim vidi Karmiloff-Smith 1981; 1987),

⁴ Skraćeni naziv te priče jest *Frog story* i on je učestaliji u istraživanjima pripovjednih sposobnosti.

važna varijabla koja utječe na dječju referencijalnu koheziju. Zbog toga je u radu analiza koreferencije usmjerena na lik dječčaka. S druge strane, slikovnica je odabrana jer osim naslova ne sadrži tekst te su njome ispitani deseci tisuća dječjih ispitnika iz različitih svjetskih jezika i dobnih skupina (Bamberg 1987; Berman i Slobin 1994; Hickmann i sur. 1995).

Svako dijete ispitano je pojedinačno uz jednake upute. Djeca su najprije trebala sama pogledati slikovnicu, a potom ju ispričati ispitivaču uz ponovno gledanje slikovnice. Tijekom pričanja priče ispitivaču nije bilo dopušteno pomaganje i komentiranje dječjega pripovijedanja. Ispitivač je svoju povratnu informaciju djetetu trebao svesti na neutralne komentare koji neće utjecati na oblik iskaza koje je dijete odabralo, tj. koji ne pomažu djetetu i ne utječu na gramatičko oblikovanje njegove priče (*Aha! Izvrsno!, Još nešto?, I?, U redu., Da!*). Sva su djeca snimljena tonski. Dobiveni tonski zapisi transkribirani su u CHAT-u i analizirani u programu CLAN (MacWhinney 2000). Takvo će ispitivanje omogućiti uvrštavanje dobivenih hrvatskih podataka u svjetsku bazu podataka dječjega jezika CHILDES (www.childes.psy.cmu.edu).

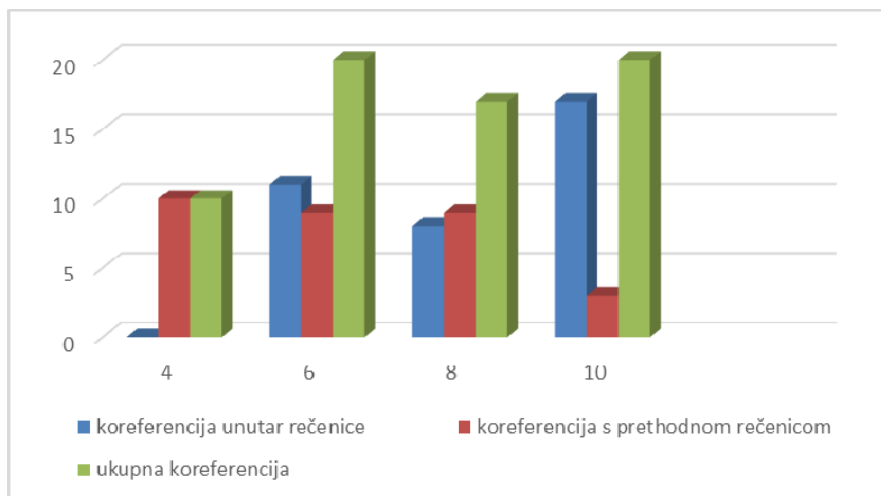
3.3. Analiza podataka

Za statističku obradu podataka upotrijebljen je program SPSS 19. Podatci o frekvenciji svake varijable i dobne skupine izračunati su z-testom (testom razlike u proporcijama) na temelju hipoteza i mjerne ljestvice koja prikazuje prikupljene podatke.

4. Rezultati i rasprava

U skladu s prvom postavljenom hipotezom rada ispitalo se rastu li koreferentni odnosi unutar rečenice s porastom kronološke dobi. Na grafikonu 1 prikazana je postignuta koreferencija unutar rečenice, postignuta koreferencija s prethodnom rečenicom te ukupna raspodjela tih odnosa.

Primjenom testa razlike u proporcijama za lik dječčaka dobivena je statistički značajna razlika u koreferenciji unutar rečenice između četverogodišnjaka i šestogodišnjaka ($z = -3,67, p < 0,05$), između četverogodišnjaka i osmogodišnjaka ($z = -3,03, p < 0,05$), između četverogodišnjaka i desetogodišnjaka ($z = -4,87, p < 0,05$), te između osmogodišnjaka i desetogodišnjaka ($z = -2,35, p < 0,05$). Te značajnosti potvrđuju postavljenu hipotezu da s porastom dobi raste i uporaba koreferentnih odnosa unutar rečenice.

Grafikon 1. Frekvencija upotrijebljene koreferentnosti u održavanju referencije za lik dječaka po dobnim skupinama

Nadalje, u ukupnoj je koreferentnosti (koreferencija unutar rečenice i koreferencija među rečenicama) pronađena statistički značajna razlika između četverogodišnjaka i šestogodišnjaka ($z = -2.97$, $p < 0,05$), između četverogodišnjaka i osmogodišnjaka ($z = -3.94$, $p < 0,05$) te između četverogodišnjaka i desetogodišnjaka ($z = -3.60$, $p < 0,05$). Među ostalim dobnim skupinama nije pronađena statistički značajna razlika u proporcijama odgovora za ukupnu koreferenciju. U skupini od 30 četverogodišnjaka njih 7 (23,3 %) upotrijebilo je elipsu na pravilan način, koreferirajući ju s antecedentom iz prethodne rečenice. Četverogodišnjaci za lik dječaka uopće ne upotrebljavaju koreferenciju unutar rečenice iz čega proizlazi tvrdnja da u toj dobi djeca još ne vladaju diskursnom funkcijom kohezije. Rezultati dobiveni u ovom radu u skladu su s istraživanjima koreferencije u drugim jezicima (vidi Hickmann i sur. 1995) koja potvrđuju da se referentni izrazi kao unutarnja diskursna funkcija razvijaju kasno te su pod utjecajem koreferencije koja raste s porastom kronološke dobi.

Rezultati ovoga istraživanja potvrdili su drugu postavljenu hipotezu rada da djeca prije šeste godine upotrebljavaju zamjenice i elipse koje nemaju jasnoga antecedenta. Naime, četverogodišnji govornici hrvatskoga jezika u svojim pričama rabe zamjenice i češće elipse koje nisu u koreferentnom odnosu s antecedentom na koji se odnose, tako da se može zaključiti da u toj dobi djeca rijetko ostvaruju anaforičke veze. To ne znači da četverogodišnjaci ne upotrebljavaju anaforu u svojim pričama (vidi primjere 2 i 3), ali čine to znatno rjeđe nego starije dobne skupine.

- (2) J.M. (4 godine): *i onda uhvatio i volio je xxx⁵
vidi mala žabica zašto ona neće skočit(i)
mala žabica zašto ona neće ona skočit(i) za svojim prijateljima?*
- (3) L.M. (4 godine): *pa je uhvatio žabu.
Onda izlašla kad pas nije držao.*

Iako istraživani korpus pokazuje neke preteče anaforičke zamjeničke uporabe, anafore ne pokazuju nedvosmisleno razlikovnu diskursnu funkciju u toj dobi, što je prikazano primjerom (4).

- (4) G.G (4 godine): *a čuko se htio popeti na drvo.
a on se popeo na drvo. (on = dječak)*

Nitko od četverogodišnjaka nije upotrijebio anaforičku strategiju unutar iste rečenice za lik dječaka, dok su anaforičke uporabe za prvo i drugo spominjanje lika zabilježene u koreferenciji s prethodnom rečenicom. Ključni problem u literaturi koja je ispitivala razumijevanje i proizvodnju anafora jesu uvjeti pod kojima dijete razumije da se dva nominala u istom iskazu rabe kako bi se referirala na isti entitet u svijetu. Većina je tih istraživanja u generativno-transformacijskoj paradigmi i osnovni zaključci jesu da djeca ovladavaju tim načelima koreferiranja vrlo sporo, tek s polaskom u školu (O'Grady 1997), što je potvrdio i ispitani korpus. Što se tiče osmogodišnjaka i desetogodišnjaka, u njihovu pripovijedanju nailazimo na jasniju strukturu. Djeca upotrebljavaju anafore koje su koreferentne s antecedentima pa koreferencija kao kohezivno sredstvo dobiva svoju funkciju, a samim time priča postaje razumljivija slušatelju, što se vidi u primjeru (5).

- (5) N.L. (10 godina): *<dječa> [//] dječak pas i žabac bili su najbolji prijatelji.
svake večeri bi se zajedno spremali na počinak.
jedne večeri kad su pas i dječak otišli na počinjak [*] žabac se je iskrao i
otišao.
ujutro su se dječak i pas probudili ali nije bilo njihovog prijatelja žapca.
<tražil> [//] pretražili su cijelu sobu.*

⁵ Transkripti su kodirani u programu CHAT (*Codes for Human Analysis of Transcripts*), koji omogućuje standardizirani format za proizvodnju konverzacijskih prijepisa. U najnovijoj verziji priručnika CHILDES nalazi se više od sto različitih kodova (MacWhinney 2000, svesci 1 i 2). U nastavku je prikazano značenje nekih kodova koji su rabljeni pri kodiranju pripovjednoga korpusa, a pojavljuju se u primjerima ovoga rada. Iz skupine označivača riječi u primjerima se može uočiti kôd xxx koji se upotrebljava u slučaju da je riječ ili čitav iskaz nerazumljiv. Iz skupine kodova s većim rasponom označavanja u primjerima se uočavaju kodovi za ponavljanje riječi s ispravljanjem (npr. <dječa> [//]) te kôd * kojim se označuje da je riječ na nekoj od normativnih razina netočna.

*trebali su spremiti prvo nered pa ga onda potražiti.
tražili su ga vani.*

pas je pao kroz prozor.

dječak se malo naljutio ali i <ni> [//] nije neg(o) ga je pas samo polizao i sve je bilo dobro. nastavili su potragu za njihovim prijateljem žapcem.

Tek najstarija skupina ima potpunu sposobnost da kroz priču vodi lik ne spominjući ga eksplicitno ni zamjeničkim ni imeničkim formama, a da je pri tome upotrijebljena elipsa bila koreferentna s antecedentom. Uporaba je takve sposobnosti s dobi od najstarije prema mlađoj rjeđa.

Karmiloff-Smith (1983), kako je rečeno u uvodu, svojim je istraživanjem iznijela pretpostavke da djeca prije šeste godine rabe prostorne deiktike i paralingvističke geste, da su zamjenice deiktične te omogućuju da svaka rečenica bude odvojena jedinica. Zamjenice nisu dvosmislene, ali ako ih se promatra kao cjelinu, unutar diskursa, onda jesu. Tek nakon šeste godine djeca počinju rabiti zamjenice anaforički. Rezultati ovoga rada istovjetni su s onima koje je dobila Bavin (1987). Autorica je zaključila da djeca prije šeste godine nisu sposobna strukturirati priču uvođenjem likova i održavanjem anaforičke veze s njima. Analiza Karmiloff-Smithove pokazala je kasnije ovladavanje unutarnjom diskursnom strategijom s obzirom na nominalnu uporabu. Autorica smatra da se u pričama koje sadrže glavni lik djeca od šeste godine oslanjaju na strategiju tematskoga subjekta, što znači da diskurs organiziraju radije oko subjektivnih zamjenica koje označuju te likove. Takve se tvrdnje podudaraju s rezultatima ovoga istraživanja, što je vidljivo u primjeru (6). Prema autorici kasna pojava te strategije podudara se s dječjem otkrivanjem *top-down* kognitivnih procesa nakon što su se prije toga oslanjali na *bottom-up* procese ne povezujući izraze zajedno u diskurs. U trećoj fazi, djeca počinju kombinirati obje vrste tih procesa pokazujući na taj način fleksibilniju uporabu jezičnih sredstava za održavanje referencije, što je vidljivo i u analiziranom korpusu (vidi primjer 7).

(6) L.V. (4 godine): *da je on ljut i plače. Da nešto kopa. Da je on nešto ovako. Da on nešto traži. Da on nešto kopa. On nešto kopa.*

(7) L.B. (10 godina): *pas je pao kroz prozor a dječak se naljutio, onda su otišli u šumu i tražili je tamo. Tražili su u rupi i u košnjici. Gledali su po drveću i dupljama.*

Iako neka istraživanja o usvajanju zamjenica potvrđuju da djeca imaju poteškoće s nekim vrstama osobnih zamjenica, da im je treće lice teže usvojivo od drugoga i prvoga lica (Tanz 1980), ti se rezultati razlikuju od onih dobivenih istraživanjima usvajanja anaforičke funkcije zamjenica (Huxley 1970, prema Hickmann 2003).

Peterson (1990) tvrdi da djeca često upotrebljavaju zamjenicu *mi* bez navođenja tko je u tu množinu uključen. Kada druge imenuju, čine to samo imenom bez dodatnih obavijesti koje bi pomogle slušatelju u identifikaciji nepoznatih sudionika.

Kao primjer koreferencije unutar rečenice i s prethodnom rečenicom iznosimo dvije priče djece različite dobi, od četiri (primjer 8) i od deset godina (primjer 9).

Priča četverogodišnjakinje:

- (8) G.G. (4 godine): <žab> [//] *vidim da je žaba bila u boci. i da je **on** zaspao i da se žaba onda išuljala van. **on** je pogledao. onda je **vidio** da nema žabe. **gledao je** u čizme i stavio bocu **ćuki** [*] na glavu. **bacio ga** na pod i bio ljut na **njega**. i **vikao** pčelama. a **ćuko** [*] se htio popet(i) na drvo. a **on** se popeo na drvo. i onda je **pao** dol(j)e a **ćuko** [*] je otrčao. i **popeo se** na jedan kamen onda. i onda je **sišao**.*

Priča desetogodišnjakinje:

- (9) L.E. (10 godina): *jednoga dana **dječak** je ulovio **žabicu** i sakrio **ju** u staklenku. dok je **spavao** **žabica** se išuljala van. kada se **dječak** probudio **pogledao je** u staklenku i **žabice** nije bilo. **tražio ju je** u svojim čizmama a **pas** je dotad zabio glavu u staklenku [*] i dok je **gledao** kroz prozor **pao je** na pod. **dječak** se zabrinuo za **psa** **sišao** i uhvatio **ga**. zatim **otišli su** u šumu i **dječak** je tamo tražio **žabicu** ali nije je bilo. dok je **tražio** pod zemljom **psić** je lajao na košnicu. **srušio je** košnicu i **pčele** su počele ići za **njim** <a dotad> [//] a za to vrijeme **dječak** je gledao na stablu. **sova** je prepala **dječaka** a za **psom** su počele juriti **pčele**. **sova ga** je naganjala do velike stijene a **dječak** se popeo na stijenu i <dožz> [//] dozivao **žabicu**.*

Ako se usporede te dvije priče, zamjećuje se da četverogodišnjakinja lik dječaka u priču uvodi zamjenicom *on* i dalje se na njega referira rabeći elipse ili zamjenice ponekad bez jasnoga antecedenta. Bez konteksta i uvida u slikovnicu teško je zaključiti koju radnju obavlja koji lik. Za razliku od četverogodišnjakinje, priča je desetogodišnjakinje potpunija i može se pratiti što čini koji lik. Desetogodišnjakinja jasno uvodi likove u priču, a kada upotrebljava elipse, dovodi ih u vezu s antecedentom i time je kohezivna funkcija koreferencije ispunjena. Djeca s deset godina vještija su u izbjegavanju dvosmislenih referencija.

Uočava se i to da će djeca dulje upotrebljavati elipsu kada žele glavnoga junaka sebi više približiti, za razliku od odnosa prema sporednim likovima. To možemo vidjeti u priči desetogodišnjakinje koja sporedne likove (pčele, sovu) nije ponovno uvela pronominalnim oblikom čak ni u slučajevima u kojima je to bilo moguće.

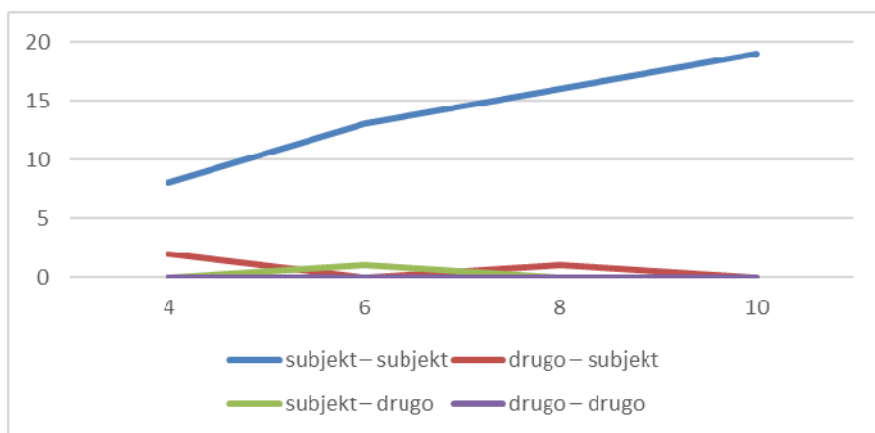
Dakle, ponovna uporaba nominalnoga oblika u onim slučajevima kada je to nepotrebno iz kognitivnih razloga, može odražavati govornikov odnos distance prema liku o kojemu govori. Clansy (1980, prema Savić 1985) tvrdi da govornik lakše uspostavlja empatiju u pripovijedanju s ljudskim bićem nego s predmetima ili životinjama. Takav govornikov odnos odražava se i na sintaktičku organizaciju pojedinačnih surečenica i njihovo ulančavanje u rečenicu. Ako govornik novoga aktera smatra prolaznim, njegov fokus ostaje na već uvedenom liku i na njega će se nadalje u diskursu odnositi elipsama ili novim uvođenjem zamjeničkoga oblika.

Ovim radom ispitalo se i koja je najistaknutija vrsta koreferentne veze s obzirom na gramatičku ulogu. U skladu s tim istraživačkim pitanjem treća postavljena hipoteza rada navodi subjekt – subjekt kao najistaknutiju vrstu koreferentne veze. Ta je hipoteza također potvrđena. Naime, koreferentno sljedeće spominjanje pojavljuje se u nekoliko vrsta koreferentnih konteksta (Hickmann 2003: 220), kako je ilustrirano primjerima od (10) do (12) (važna imenska skupina otisnuta je masnim slovima). Za svaku koreferentnu imensku skupinu način vezivanja s prethodnom imenskom skupinom određen je na temelju njegove gramatičke uloge, stvarajući tako četiri koreferentne veze: *subjekt – subjekt* ($S - S$), *drugo – subjekt* ($D - S$), *subjekt – drugo* ($S - D$) i *drugo – drugo* ($D - D$).

(10) **Dječak** je imao **psa** i **žabicu** i **on** ($S - S$) je bio sretan s **njima** ($O - O$).

(11) Bio jednom jedan dječak **sa psom** i **žabicom**. Vani je bila noć pa se nisu **0** ($O - S$) mogli otići igrati van.

(12) **Dječak** je spavao i **pas** je spavao na **njemu** ($S - O$).

Grafikon 2. Frekvencija upotrijebljenih vrsta koreferentnih veza s obzirom na kronološku dob za lik dječaka

Na grafikonu 2 prikazana je najčešća koreferentna vezu u korpusu (*subjekt – subjekt*), a uzimajući u obzir činjenicu da koreferencija raste s porastom kronološke dobi, uporaba takve veze također je u porastu.

Primjenom testa razlike u proporcijama dobivena je statistički značajna razlika između četverogodišnjaka i osmogodišnjaka u uporabi veze *subjekt – subjekt* ($z = -2.10$, $p < 0,05$) te između četverogodišnjaka i desetogodišnjaka ($z = -2.85$, $p < 0,05$).

Hickmann (2003) je svojim istraživanjem dokazala da je u svim jezicima iz njezina istraživanja (engleski, njemački, francuski i kineski) koreferencija tipa S – S najčešća te da raste s porastom kronološke dobi, što je u skladu i s ovdje iznesenim rezultatima.

Na grafikonu 2 uočava se da je veza *subjekt – subjekt* najčešća koreferentna povezanost. Nijedno dijete u svome diskursu nije upotrijebilo gramatičku ulogu *drugo – drugo* u svom koreferiranju, dok su veze *drugo – subjekt* rabili četverogodišnjaci i osmogodišnjaci, a vezu *subjekt – drugo* samo šestogodišnjaci.

Dječak je, kao što je istaknula i Karmiloff-Smith (1981) ističući poseban status glavnoga lika u priči, najčešće označen kao subjekt rečenice. Dječje oslanjanje na globalnu tematsku strategiju vidljivo je i u uporabi subjektne zamjenice/elipse u označavanju koreferencije na lik dječaka.

5. Zaključak

Likovi su važan dio povezanoga i koherentnoga diskursa. Jednom kada se uvedu u priču potrebno se na njih često referirati na pravilan način. Brojna su se istraživanja usmjerila na referencije koje se ostvaruju u jezičnoj proizvodnji i jezičnoj recepciji diskursa jer je ključno razumjeti povezanost kognitivnih procesa, integraciju znanja i informacija.

Prva je hipoteza rada koja kaže da se koreferentni odnosi unutar rečenice povećavaju porastom kronološke dobi djeteta prihvaćena. Naime, četverogodišnjaci za lik dječaka nisu upotrebljavali koreferenciju unutar rečenice, dok su djeca s deset godina vještije izbjegavala dvosmislene referencije. To vodi do zaključka da sposobnost takve uporabe raste s porastom kronološke dobi. U starijih dobnih skupina, osmogodišnjaka i desetogodišnjaka, zabilježena je jasnija struktura priče. Djeca su upotrebljavala anafore koreferentne s antecedentima, čime je koreferencija kao kohezivno sredstvo ostvarila svoju funkciju, a samim time priča je postala razumljivija slušatelju. U najstarijoj skupini koreferencija je postala dominantno

organizacijsko načelo u održavanju referencije. Rezultati istraživanja pokazali su da četverogodišnji govornici hrvatskoga jezika u svojim pričama rabe zamjenice i češće elipse koje nemaju jasnoga antecedenta te je ostvarivanje anaforičke veze vrlo rijetko, odnosno znatno rjeđe nego u starijih dobnih skupina. Time je potvrđena druga hipoteza da djeca prije šeste godine uporabljene zamjenice i elipse ne koreferiraju s antecedentom na koji se odnose. S obzirom na to da ne postoji statistički značajna linearna progresija, rezultati prikazani u radu, kao i primjeri proizvodnje, više se su usmjerili na dvije krajnje dobne skupine, najmlađu i najstariju. Rezultati rada pokazali su da je i u hrvatskom jeziku, kao i u drugim jezicima, najčešća koreferencija subjekt – subjekt, a s obzirom na to da koreferencija raste s porastom kronološke dobi, raste i uporaba takve vrste koreferentne veze. Time je potvrđena i treća hipoteza rada.

Dječja pripovjedna sposobnost razvojno je uvjetovana, stoga istraživanja bilo kojega aspekta dječje priče omogućuju praćenje razvoja te sposobnosti, ali i praćenje razvoja i drugih jezičnih i kognitivnih karakteristika.

Literatura

- Badurina, Lada. 2008. *Između redaka – Studije o tekstu i diskursu*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada i Izdavački centar Rijeka.
- Bamberg, Michael. 1987. *The acquisition of narrative: learning to use language*. Berlin: Mouton de Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110854190>
- Bamberg, Michael. 1986. A functional approach to the acquisition of anaphoric relationships *Linguistics* 24(1). 227–284. <http://dx.doi.org/10.1515/ling.1986.24.1.227>
- Bavin, Edith. 1987. Anaphora in children's Warlpiri. In McNamara, Tim F. (ur.), *Australian applied language studies* (Australian Review of Applied Linguistics 10(2)), 1–11. <https://doi.org/10.1075/aral.10.2.01bav>
- Belaj, Branimir; Matovac, Darko. 2015. On article-like uses of indefinite determiners *je-dan* and *neki* in Croatian and other Slavic languages. *Suvremena lingvistika* 79(1). 1–20.
- Berman, Ruth; Slobin, Dan Isaac. 1994. *Relating events in narrative: A crosslinguistic developmental study*. Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates. <http://dx.doi.org/10.4324/9780203773512>
- Bennett-Kastor, Tina. 1983. Noun phrase and coherence in child narrative. *Journal of Child Language* 10(1). 135–149. <https://doi.org/10.1017/S0305000900005195>
- Clansy, Patricia M. 1980. Referential choice in English and Japanese narrative discourse. U Chafe, Wallace L. (ur.), *The pear stories*, 127–202. Norwood: Ablex.

- Etički kodeks istraživanja s djecom* (2003), Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži: Vijeće za djecu Vlade Republike Hrvatske, Zagreb.
- Givón, Talmy. 1983. *Topic continuity in discourse: a quantitative cross-language study*. Amsterdam: John Benjamins. <http://dx.doi.org/10.1075/tsl.3>
- Glovacki-Bernardi, Zrinjka. 2004. *O tekstu*. 2. izd. Zagreb: Školska knjiga.
- Hickmann, Maya. 2003. *Children's discourse. Person, space and time across languages*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hickmann, Maya. 1980. Creating referents in discourse: A developmental analysis of linguistic cohesion. U Kreiman, Jody; Ojeda, Almerindo E. (ur.), *Papers from the sixteenth regional meeting of the Chicago Linguistic Society*, 192–203. Chicago: Chicago Linguistic Society.
- Hickmann, Maya. 1987. The pragmatics of reference in child language: some issues in developmental theory. U Hickmann, Maya (ur.), *Social and functional approaches to language and thought*, 165–184. Orlando: Academic Press.
- Hickmann, Maya. 1991. The development of discourse cohesion: some functional and crosslinguistic issues. U Piérait-Le Bonniec, Gilberte; Dolitsky, Marlene (ur.), *Language bases... Discourse bases*, 157–185. Amsterdam: John Benjamins.
- Hickmann, Maya. 1995. Discourse organization and the development of reference to person, space, and time. U: Fletcher, Paul; McWhinney, Brian (ur.), *Handbook of child language*, 194–218. Oxford: Basil Blackwell. <https://doi.org/10.1111/b.9780631203124.1996.00008.x>
- Hickmann, Maya; Kail, Michèle; Roland, Françoise. 1995. Cohesive anaphoric relations in French children's narratives as a function of mutual knowledge, *First Language* 1(15). 277–300. <https://doi.org/10.1177/014272379501504502>
- Huxley, Renira. 1970. The development of the correct use of subject personal pronouns in two children. U Flores d'Arcais, Giovanni B; Levelt, Willem J. M. (ur.), *Advances in psycholinguistics*, 141–165. Amsterdam: North-Holland.
- Kail, Michèle; Hickmann, Maya. 1992. On French children's ability to introduce referents in discourse as a function of mutual knowledge. *First language* 12(34). 73–94.
- Karmiloff-Smith, Annette. 1979. *A functional approach to child language: A study of determiners and reference*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Karmiloff-Smith, Annette. 1981. The grammatical marking of thematic structure in the development of language production. U Deutsch, Werner (ur.), *The child's construction of language*, 121–147. New York: Academic Press.
- Karmiloff-Smith, Annette. 1983. Language development as a problem-solving process. *Papers & Reports on Child Language Development* 22. 1–22.
- Karmiloff-Smith, Annette. 1985. Language and cognitive processes from a developmental perspective. *Language and Cognitive Processes* 1(1). 61–85. <https://doi.org/10.1080/01690968508402071>

- Karmiloff-Smith, Annette. 1987. Function and process in comparing language and cognition. U Hickmann, Maya (ur.), *Social and functional approaches to language and thought*, 185–202. Orlando, FL: Academic Press
- Kuvač, Jelena. 2004. *Jezik i spoznaja u ranom dječjem pripovijedanju*. Magistarski rad. Zagreb: Filozofski fakultet.
- MacWhinney, Brian; Bates, Elizabeth. 1978. Sentential devices for conveying givenness and newness: a cross-cultural developmental study. *Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior* 17. 539–58. [https://doi.org/10.1016/S0022-5371\(78\)90326-2](https://doi.org/10.1016/S0022-5371(78)90326-2)
- MacWhinney, Brian. 2000. *The CHILDES Project. Tools for analyzing talk. Vol. 1. The database*. 3. izd. Mahwah NY: Lawrence Erlbaum Associates.
- MacWhinney, Brian. 2000. *The CHILDES Project. Tools for analyzing talk. Vol. 2. The format and programs*. 3. izd. Mahwah NY: Lawrence Erlbaum Associates.
- Mayer, Mercer. 1969. *Frog, where are you?* New York: Dial Books for Young Readers
- O'Grady, William. 1997. *Syntactic development*. Chicago: University of Chicago Press. <http://dx.doi.org/10.7208/chicago/9780226620787.001.0001>
- Peterson, Carole. 1990. The who, when and where of early narratives. *Journal of Child Language* 17(2). 433–455. <https://doi.org/10.1017/S0305000900013854>
- Pranjković, Ivo. 2000. Izražavanje neodređenosti/određenosti imenica u hrvatskom jeziku. *Riječki filološki dani* 3. 343–349.
- Savić, Svenka. 1985. *Narativi kod dece*. Novi Sad: Prosveta.
- Silić, Josip. 1992-1993. Aktualizator 'jedan' u hrvatskom jeziku (uvodna razmišljanja). *Filologija* 20–21. 403–411.
- Silić, Josip. 1984. *Od rečenice do teksta*. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber.
- Silić, Josip; Pranjković, Ivo. 2005. *Gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Šarić, Ljiljana. 2002. *Kvantifikacija u hrvatskome jeziku*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Tanz, Christine. 1980. *Studies in the acquisition of deictic terms*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Trtanj, Ivana. 2015. *Jezično označavanje likova u dječjem pripovjednom diskursu*. Neobjavljena doktorska disertacija. Osijek: Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.
- Wigglesworth, Gillian. 1990. Children's narrative acquisition: a study of some aspects of reference and anaphora. *First language* 10. 105–125. <https://doi.org/10.1177/014272379001002902>
- Wigglesworth, Gillian. 1991. Reference tracking strategies of young children in extended narrative discourse. *La Trobe University Working Papers in Linguistics* 4. 37–119.
- Wigglesworth, Gillian. 1997. Children's individual approaches to the organization of narrative. *Journal of Child Language* 24. 279–309. <https://doi.org/10.1017/S0305000997003048>

Adresa autorice:

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti
Cara Hadrijana 10, Osijek
E-mail: itrtnanj@foozos.hr

THE ORGANISATION OF NARRATIVE DISCOURSE: ANAPHORA AND COHESION IN CHILDREN'S NARRATION

The paper describes the development of children's narrative ability by analysing the use of anaphora as a means of creating cohesive discourse. Our study seeks to establish whether the pronouns and ellipses used by 4- and 10-year olds are co-referential with their antecedents, at what age co-referential relations start to manifest within a sentence, and what type of co-referential relations is the most prevalent one. The results have confirmed our hypotheses that children under the age of six do not use their pronouns and ellipses co-referentially with their antecedents, that the presence of co-referential links within a sentence increases with age, and that the dominant type of co-referential relations is subject-subject.

Key words: children's narrative ability; narrative discourse; children of preschool age; children of school age; anaphora; cohesion.